

Erdélyi Ákos¹

A pszichológiai boncolás elméleti alapjai és alkalmazási lehetőségei

A magányos merényletek,
különösen az iskolai lövöldözések elemzés-értékelése során

*Theoretical Foundations of Psychological Autopsy
and Its Potential Applications*

*Analysis and Evaluation of Lone-Actor Attacks,
Particularly School Shootings*

A pszichológiai boncolás (psychological autopsy, PA), mint alkalmazott pszichológiai eljárás, a kevésbé validált pszichológiai eljárások közé tartozik. Ennek oka abban keresendő, hogy a PA nem rendelkezik egzakt, szisztematikus módszertannal, sőt, konceptualizálása is kezdetleges. Annyi azonban bizonyos, hogy a módszer eredetileg annak eldöntését segíti, hogy egy halál természetes úton, baleset miatt, öngyilkosság révén vagy gyilkosság eredményeként következett-e be. Ez az alaptézis fejleszthető tovább és egészíthető ki a magányos merényletek radikalizációjának vizsgálatával, legyen szó iskolai lövöldözésekről vagy öngyilkos merényletekről. Ezen írás célja bemutatni a pszichológiai boncolás elméleti hátterét és gyakorlati alkalmazhatóságát. Mint az megállapítható, annak ellenére, hogy a PA nem rendelkezik jól meghatározott keretekkel és módszertannal, annyi bizonyos, hogy alkalmazása új szintre emeli a felderítés és elhárítás támogatására szolgáló pszichológiai eljárások eszköztárát.

Kulcsszavak: pszichológiai boncolás, személyiségelemzés, magányos merényletek, terrorizmus

¹ Krízisintervenció szakpszichológus-jelölt, kriminológus, PhD-hallgató, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék, e-mail: erdelyi.akos@uni-nke.hu

Psychological Autopsy (PA), as an applied psychological procedure, belongs to the category of less validated psychological methods. This is primarily due to the fact that PA lacks an exact, systematic methodology and, furthermore, its conceptualisation is also defined rather briefly. What is certain, however, is that the original purpose of the method is to help determine whether a death occurred due to natural causes, an accident, suicide, or homicide. This foundational premise can be further developed and expanded to include the examination of radicalisation processes in lone actor terrorists, such as school shooters or suicide bombers. The aim of this paper is twofold: first, to present the theoretical background of Psychological Autopsy, and second, to demonstrate its practical applicability. As can be established, even though PA lacks well-defined frameworks and methodology, its application undoubtedly elevates the toolkit of psychological procedures intended to support investigation and prevention efforts to a new level.

Keywords: psychological autopsy, personality analysis, lone-actor attacks, terrorism

Bevezetés

Általánosan megfigyelhető jelenség, hogy a bűncselekményekről szóló tudósításokban sok esetben találkozunk olyan – költői – kérdésekkel, amelyek a bűnelkövetők motivációira igyekeznek reflektálni és azokat feltárni. Kifejezetten igaz ez azokra az esetekre, amelyek valamilyen oknál fogva a társadalom fokozott érdeklődésére tesznek szert, vagy a különösen kegyetlen elkövetési magatartás miatt, vagy azért, mert speciális sértetti vagy elkövetői körrel rendelkeznek. A 2023-as belgrádi iskolai lövöldözés után például azt próbálták megérteni, hogy mi vihetett rá egy akkor mindössze 13 éves fiatal fiút, hogy kilenc emberrel végezzen, vagy hogy mi vezérel egy 12 éves lányt, hogy halállistát készítsen, és az iskolában hátra szúrja egy osztálytársát. A miértek feltárása többféleképpen történhet, amiben számos módszer segíthet – egyik ilyen módszer a pszichológiai boncolás, amely hazánkban még kevésbé alkalmazott eljárás.

A pszichológiai boncolás elméleti alapjai

A pszichológiai boncolás (*psychological autopsy*, PA) megjelenése a múlt század közepére nyúlik vissza, ennek ellenére igazán nagy figyelmet mégis csak napjaink tudományos munkáiban kapott.²

A PA-t annak érdekében dolgozták ki a 20. század második felében, hogy segítse a nyomozó hatóság munkáját azokban az esetekben, amikor kétség merül fel, hogy egy halál természetes úton következett be, esetleg baleset, öngyilkosság vagy gyilkosság eredménye-e.³ Noha az első PA-k több mint 70 éves múltra tekintenek vissza, az azóta

² AMRITHA et al. 2025; JOHAL–APPLEBY–TURNBULL 2024; SABLONE et al. 2024; POSA et al. 2023; WEINBERGER–BOTELLO–GROSS 2018; SAXENA–SAINI 2017.

³ AMRITHA et al. 2025; SABLONE et al. 2024; POSA et al. 2023; WEINBERGER–BOTELLO–GROSS 2018; SAXENA–SAINI 2017; CANTER 2000; SHNEIDMAN 1994.

eltelt évtizedek ellenére a fentínél pontosabb definíció vagy szisztematikus módszertan nem áll rendelkezésünkre.⁴

Az első PA-elemzéseket két pszichológus, Shneidman és Farberow készítette az 1950-es években, akik akkoriban a Los Angeles-i Öngyilkosság-megelőzési Központ (*Los Angeles Suicide Prevention Centre*) munkatársai voltak, és a halottkémi hivatal felkérésére segítettek a nem egyértelmű öngyilkosságok vizsgálatában.⁵ Egyszer a központ pincéjében egy dobozt találtak, amely több mint 200 búcsúlevelet tartalmazott, és ezeknek, valamint az öngyilkosság egyéb vonatkozásainak tanulmányozásába kezdtek.⁶ Tudományos munkájuk során ők eljárásként definiálták a PA-t, amely az elhunyt személy életét retrospektív módon rekonstruálja, az elhalálozás körülményeire összpontosít, és arra keresi a választ, hogy az elhunyt milyen szándékai voltak a saját halálával kapcsolatban (azaz saját elhatározásból vetett véget az életének, vagy sem), vagy miért éppen abban az időben következett be a halál.⁷

A PA lényege, hogy rekonstruálják az elhunyt személy utolsó napjait, és sok egyéb tényező mellett elemzik a halál beálltát megelőző mentális állapotát is. A vizsgálat során minden lehetséges információt begyűjtenek az elhunyttal kapcsolatban, amelyek közvetlenül vagy közvetve utalhatnak azokra a releváns tényezőkre, amelyek segíthetnek az elhunyt személy szokásainak feltérképezésében, személyiségének elemzésében, életmódjának és társas kapcsolatainak azonosításában.⁸ Az adat- és információgyűjtés elsődleges forrása az elhunyttal kapcsolatban állók köre, így családja, barátai, közvetlen kollégái és ismeretségi köre, például háziorvosa. A tanúk meghallgatása mellett információforrás lehet minden egyéb olyan körülmény, amely az elhunythoz kapcsolódik, úgymint pénzügyi helyzete, orvosi dokumentációi, szocioökonómiai jellemzői, társadalmi helyzete/státusza, mindennapi szokásai. Murthy ezt úgy összegzi, hogy az elhunyttal kapcsolatos információk jellegük alapján három típusba sorolhatók be:⁹

- az *életrajzi adatok* az elhunyt szociodemográfiai információit tartalmazzák;
- a *személyes információk* között találjuk az elhunyt mentális állapotának és személyiségének jellemző karakterisztikáit, társas kapcsolatait, életmódját, az esetleges stresszorokat, valamint a főbb életeseményeket;
- míg a *másodlagos információkhoz* elsősorban a családi anamnéziséből, a bűnügyi nyilvántartásból vagy épp a búcsúlevélből juthatunk hozzá.

Amint látjuk, a PA kezdeti alkalmazása azt a célt szolgálta, hogy megállapítsák a kétes halálesetek pontos okát, ma pedig már az egyik leggyakrabban alkalmazott eljárás a szuicidium kockázati tényezőinek vizsgálata.

Az évek alatt két típusát dolgozták ki: a szuicidium pszichológiai boncolása (*suicide psychology autopsy*, SPA) az áldozat közvetlenül az öngyilkosság előtti pszichológiai állapotának felmérésére fókuszál, míg a kétes halálesetek pszichológiai boncolása (*equivocal death*

⁴ SABLONE et al. 2024; CONNER et al. 2021; MENON et al. 2020; MURTHY 2010.

⁵ JOHAL-APPLEBY-TURNBULL 2024; POSA et al. 2023; WEINBERGER-BOTELLO-GROSS 2018; SAXENA-SAINI 2017; CANTER 2000.

⁶ MURTHY 2010.

⁷ SHNEIDMAN-FARBEROW 1961.

⁸ AMRITHA et al. 2025; SABLONE et al. 2024.

⁹ MURTHY 2010.

psychology autopsy, EDPA) a halál valódi okának és módjának feltárására irányuló vizsgálat.¹⁰ A kezdeti célok mellett ma már gyakran alkalmazzák a PA-t az öngyilkosságra fókuszáló epidemiológiai vizsgálatokban, a kockázati profilok felmérésére, a gyermek- és serdülőkori öngyilkosságot elkövetők, valamint az idős korosztály karakterisztikáinak feltárására, illetve az öngyilkossági viselkedéssel összefüggő kockázati tényezők vizsgálatára.¹¹

Az öngyilkosság mögött számos ok húzódhat meg: alapja lehet mentális zavar, pszichés funkcióvesztés, lehet egy akut krízis vagy trauma, szocioökonómiai veszteség, de az okok között találjuk az iskolai/kortársbántalmazást, sőt, szélsőséges esetben a radikális csoportok közrehatását is (lásd öngyilkos merényletek). A PA mindezek elemzése során támpontot szolgáltathat a nyomozó hatóság számára, és segítséget nyújthat egy jövőbeni cselekmény időben történő elhárításához. De mégis hogyan?

Mivel a PA során az elhunyt (ebben az esetben a támadást végrehajtó, majd öngyilkosságot elkövető) személy teljes életét feltérképezik, elemzik és értékelik, azonosíthatóvá válnak

- egyrészt azok az életesemények, amelyek közrehatása érzékelhető a radikalizáció egyes lépései során, például kortársközösség elutasítása, elmagányosodás, határozatlan jövőkép, a valahova való tartozás iránti vágy, majd a szélsőséges gondolatok internalizálása;
- másrészt a kihallgatások, az explorációk és a viselkedéselemzés eredményeként az elkövető pszichológiai karakterisztikái, személyiségprofilja is elkészíthető, amely jó kiindulás lehet arra vonatkozóan, hogy milyen személyiséget is rejt egy-egy magányos merénylet.

Itt érdemes megjegyezni, hogy a magányos merényletek kategóriája nem homogén, számos kategóriája van, az öngyilkos merénylettől az ámokfutón és tömeggyilkoson át egészen az iskolai lövöldözőkig. Az egyes kategóriák pedig más és más elkövetői kört reprezentálnak, akik eltérő pszichológiai karakterisztikákkal, eltérő motivációs bázissal és eltérő áldozatpreferenciával rendelkeznek, így a PA-elemzéseket, azok megbízhatósága miatt, célszerű az egyes elkövetői kategóriákhoz illeszteni alkalmazni.

Érdemes lehet a PA felhasználhatóságának kereteit kibővíteni, hiszen az eljárás számos más területen lehet jól alkalmazható:¹² a rendkívüli halálesetek mellett a PA a gyanús eltűnések, valamint az olyan kiemelt cselekmények elemzés-értékelésekor segídezhet, mint a kiterjesztett öngyilkosság (például családirtás) vagy a magányos jellegű terrorizmus témakörébe tartozó cselekmények esetében, úgymint a magányos merénylet, ámokfutók és iskolai lövöldözők által elkövetett cselekmények elemzése során és az elkövetők radikalizációjának vizsgálatakor. Ezen cselekmények PA-elemzése olyan aspektusokat tárhat fel, amelyek segíthetnek megelőzni egy következő, hasonló cselekményt.

¹⁰ AMRITHA et al. 2025; SAXENA–SAINI 2017; CANTER 2000.

¹¹ SABLONE et al. 2024.

¹² SABLONE et al. 2024.

Szuicidium

Weinberger és munkatársai összefoglaló tanulmányukat azzal a kijelentéssel kezdik, hogy az öngyilkosságnak nincs egzakt, konszenzuson alapuló definíciója,¹³ ugyanakkor az öngyilkosság komoly népegészségügyi kérdés napjainkban is. Ezt támasztja alá Szabó János és munkatársainak meglátása is:

„A szuicid cselekmény hátterében álló lélektani folyamatok vonatkozásában továbbra is kevés megbízható információval rendelkezünk, továbbá a szuicidrizikó-becslő skálák is csak korlátozott prediktív értékkel bírnak. A nemrégiben leírt, úgynevezett szuicidspecifikus szindrómák – mint az akut szuicid affektív zavar és a szuicidkrízis-szindróma – azonban új lehetőségeket nyitnak a szuicid viselkedés komplex értelmezéséhez és az öngyilkossági rizikó becsléséhez.”¹⁴

Annyi azonban bizonyos, hogy az utóbbi évek-évtizedek kutatásai igyekeznek egyre inkább újszerű megközelítések alapján, multidiszciplináris szemlélettel megközelíteni a szuicidológiai kutatásokat, és ma már főként komplex bio-pszicho-szociális szemlélettel vizsgálják a szuicidológia témaköreit. E szemlélet alaptézise, hogy vizsgálódásai során „a biológiai-fiziológiai, pszichiátriai és pszichopatológiai jellemzők mellett figyelembe veszik a lélektani tényezőket, a szociális interperszonális és társadalmi-kulturális faktorokat is”.¹⁵ Ez a multidiszciplináris megközelítés adja azoknak a gyakorlati módszereknek az alapjait, amelyek a kockázatértékelésre helyezik a hangsúlyt,¹⁶ legyen szó akár violens, akár non-violens szuicid magatartásról.

A szuicid kockázatértékelés kapcsán dolgozták ki az öngyilkos magatartás kockázatértékelésének háromlépcsős modelljét,¹⁷ amely a szuicid cselekményig vezető út három egymásra épülő lépését határozza meg. Az első lépés az öndestruktív gondolat megjelenése, amelyhez sok esetben társul reménytelenség, kilátástalanság és fájdalom; a második lépcső a valahova való tartozás hiánya, amikor az egyén azt érzi, hogy senkinek a támogatására nem számíthat a gondoljai megoldásában; harmadik lépésként az egyénben kialakul az öngyilkosság megvalósításához szükséges állapot, és az egyén elkötelezi magát a szuicid cselekmény végrehajtása mellett.

Az integrált motivációs-akaratú modell az úgynevezett akaratú moderátorok szerepére helyezi a hangsúlyt. E szerint a modell szerint az akaratú moderátorok készítetik igazán cselekvésre az egyént, például az eszközök beszerzésére, a tervezésre, az elszántság megszilárdulására, miközben csökken az egyénben a fájdalomtolerancia, és növekszik az impulzivitás.¹⁸

A modellek mellett a Szabó és munkatársai által bemutatott két szuicidspecifikus szindróma is újszerű megközelítésbe helyezheti napjaink szuicidkutatásait, és nem utolsósorban mind azok bűnügyi-kriminálpszichológiai, mind műveleti pszichológiai – és

¹³ WEINBERGER–BOTELLO–GROSS 2018.

¹⁴ SZABÓ et al. 2022: 863.

¹⁵ SZABÓ et al. 2022: 864.

¹⁶ CSOMÓS 2023.

¹⁷ SZABÓ et al. 2022; KLONSKY–MAY 2015.

¹⁸ O'CONNOR et al. 2016.

akár nemzetbiztonsági – aspektusainak feltérképezését. Az akut szuicid affektív zavar (*acute suicidal affective disorder, ASAD*) alapja,

„hogya a szuicid kísérletet megelőző pszichés tünetek nagyon rövid idő alatt alakulnak ki, így ezen felgyorsuló dinamika elemeinek azonosítása révén előre jelezhetővé válik a szuicid cselekmény. Fő összetevői: a szuicid intenciók gyors felerősödése napok vagy órák alatt; a szociális izoláció (súlyos szociális visszahúzódás, társaságkerülés, annak érzése, hogy mások számára terhet jelent); a saját magától való elidegenedés (önutálat, lelki fájdalom); a reménytelenség a helyzet javulásával kapcsolatban; valamint az arousal fokozódása (agitáció, irritabilitás, insomnia, rémálmok).”¹⁹

A szuicidkrízis-szindróma (*suicide crisis syndrome, SCS*) olyan preszuicidális állapot, amely a vélt vagy valós fenyegetettségre adott, affektív és kognitív diszregulációval járó, váratlanul megjelenő reakciókat foglalja magában. A vezető tünetek közé tartozik az a rögzült és vissza-visszatérő érzés, hogy

„az egyén az elviselhetetlen helyzet csapdájába esett, mellyel sem megbirkózni, sem belőle kilépni nem képes, és a halál látszik az egyetlen kiútnak, hogy megszabaduljon a gyötrelmekről. Így egyre inkább uralkodóvá válnak a halállal és az öngyilkossággal kapcsolatos gondolatok, és gyakoriak a direkt szuicid ideációk is. További fontos jellemzői a társuló affektív tünetek (depresszió, kétségbeesés, pánikszerű szorongás, lelki fájdalom, akutan kialakuló örömtelenség), a kognitív folyamatok feletti kontroll elvesztése (ruminatio, kognitív rigiditás és beszűkülés, a negatív gondolatok elnyomására tett kísérletek) és a problémamegoldó kapacitás beszűkülése, valamint a hiperarousalhoz társuló változások (agitáció, hipervigilancia, irritabilitás, insomnia). Ezen tünetek gyorsan alakulnak ki és tartósan fennállnak, vagy visszatérően jelentkeznek. Gyakran társul szociális izoláció, mely tovább növeli a szuicid cselekmény rizikóját.”²⁰

A két szindróma kapcsán már létrejöttek olyan kérdőívek és becslőskálák, amelyek klinikai közegben megbízhatóan tudják előre jelezni a szuicid vulnerabilitást, ugyanakkor ezen szindrómák kriminálpszichológiai vizsgálata még hátravan, amely ugyancsak új szintre emelné az öngyilkossággal kapcsolatos bűnügyi ismereteinket.

Az öngyilkos merényletek

Az öngyilkossággal mint rendkívüli halálesettel leggyakrabban közigazgatási eljárásban találkozunk, legyen szó akár polgári környezetben, akár büntetés-végrehajtási intézetben elkövetett befejezett öngyilkosságról. Ennek megfelelően pedig mind az általános rendőrségi feladatokat ellátó szerv,²¹ mind a büntetés-végrehajtás²² rendelkezik megfelelő

¹⁹ SZABÓ et al. 2022: 868.

²⁰ SZABÓ et al. 2022: 868.

²¹ 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárásról.

²² 18/2020. (V. 29.) BVOP utasítás a fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önártalmak megelőzéséről; 26/2022. (XII. 21.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet műveleti egységeinek működéséről.

szabályzókkal az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény mellett, amely pontosan meghatározza az öngyilkos magatartás keretrendszerét.

Ritkábban esik szó a kiterjesztett öngyilkosságról,²³ ami nem meglepő, tekintve a jelenség alacsony prevalenciáját. Kiterjesztett öngyilkosságról – pszichiátriai megközelítés alapján – akkor beszélünk, ha egy személy más személyt/személyeket a tudta/tudtuk és beleegyezése/beleegyezésük nélkül bevon a szuicid cselekménybe, majd az elkövető a gyilkosságot követő meghatározott időn, rendszerint 24 órán belül öngyilkosságot követ el.²⁴

Még ritkábban merülnek fel a szuicid cselekmények nemzetbiztonsági aspektusai, annak ellenére, hogy sok esetben találkozunk öngyilkos magatartással egy-egy terror-cselekmény során, legyen az akár egy terrrorszervezethez tartozó öngyilkos merénylet, egy magányos farkas vagy egy iskolai lövöldöző által elkövetett cselekmény – ez utóbbi kriminológiai kategóriában az elkövetők a cselekmény után szignifikánsan magas arányban vetnek véget önkezüleg életüknek.

Az iskolai lövöldözésekről

Az iskolai lövöldözéseket – kriminológiai szempontból – az ámokfutás egyik altípusaként szokás kezelni, habár a terminológia kapcsán nem beszélhetünk konszenzusról: Kulcsár Gabriella kiemeli, hogy a jelenségnek nincs a hazai szakirodalomban rendszeresített terminológiája, így ő a vizsgálódásai során az iskolai ámokfutás terminológiát alkalmazza, tekintettel arra, hogy az iskolai támadás ezen típusa az ámokfutás altémaköréként kezelendő. Mint azt kifejti,

„az ámokfutás oktatási intézményekben előforduló formája esetében egyetértek a »school shooting« használatával angol és német szövegekben, azonban a magyar nyelv jellemzői nem teszik lehetővé az angol kifejezés egy az egyben történő átemelését. Szó szerinti fordítása (»iskolai lövöldözés«) sajnos – hasonlóan a német változathoz (»Schulschießerei«) – kissé elüt a tudományos nyelvezettől, valamint nem fejezi ki kellőképpen a jelenség specialitását, bár a szóismétlések elkerülése érdekében én is használok elvétve. Az »iskolai ámokfutás« kifejezéssel szemben is felhozható ellenérv, azonban mindenképpen mellette szól, hogy egyértelművé teszi: az ámokfutások egyik formájáról van szó, ezáltal rögtön behatárolja az eset jellemzőit.”²⁵

Noha az ámokfutásról szóló feljegyzések megjelenése az 1500-as évekre datálható,²⁶ az első dokumentált iskolai lövöldözés 1974-ben történt a New York állambeli Oleanban, majd 25 évvel később következett be az a tragédia, amely megrázta a világot: 1999. április 20-án két fiatal, Eric Harris és Dylan Klebold tömeggyilkosságot követett el a Colorado állambeli Columbine Középiskolában, megölve 13 embert és megsebesítve további 21 főt, majd saját magukkal is végeztek.²⁷ Az ezt követő 2 évben további 16 erőszakos iskolai támadás történt az Egyesült Államokban, és a jelenség Európában is megjelent: 1999 és

²³ BOLYKY 2015.

²⁴ BOLYKY 2015.

²⁵ KULCSÁR 2016: 19.

²⁶ KULCSÁR 2016.

²⁷ PÁSZTOR-ANGYAL 2016.

2006 között Németországban 14 ámokfutást követtek el, amelyek jelentős többsége iskolai lövöldözés volt – 58 ember vesztette életét az ámokfutásokban, és 140-en megsérültek.²⁸ Magyarországon 2009-ben egy hallgató lövöldözött a Pécsi Tudományegyetem egyik karán, az esetnek halálos áldozatai is voltak.

Az iskolai lövöldözést elkövetőkről keveset tudni – annyit azonban igen, hogy kortársaik rendszerint kiközösítették őket, interperszonális kapcsolataik száma ebből adódóan alacsony volt, és az elkövetők sok esetben, a támadás előtt, halállistát készítettek. A statisztikai adatok alapján azt is tudjuk, hogy az elkövetők rendszerint 14 és 20 év közötti fiúk, akik a cselekményeket általában egyedül követik el – ez alól kivétel például a columbine-i lövöldözés, ahol egy páros hajtotta végre a támadást. Az iskolai ámokfutók nem mutatnak egységes demográfiai profilt, általában nem szenvednek mentális zavarban, és cselekményüket nem az impulzivitás, hanem a nagy fokú megtervezettség jellemzi.²⁹

Nemcsak a terminológia kapcsán jutunk kevés információhoz: a jelenség vizsgálata kevésbé volt ez idáig jelentős a hazai tudományos gondolkodásban, lévén, hogy ilyen cselekménnyel ritkán találkozunk a magyar kriminalisztikában. Ám az utóbbi néhány évben hazánkban is megjelentek olyan cselekmények, amelyek könnyen végződhetnek volna még nagyobb tragédiával.

Az iskolai lövöldözések pszichológiai-pszichiátriai megközelítése

Az iskolai lövöldözések pszichiátriai megközelítése újszerűnek hangozhat, noha a DSM (*Mentális zavarok diagnosztikai és statisztikai kézikönyve*) a 3. kiadásában leírt egy olyan diagnosztikai kritériumrendszert, amely nagyban hasonlít az ámokfutáshoz.³⁰ A DSM III-ban³¹ közölt izolált explozív zavar diagnosztikai kritériumai az alábbiak voltak:

- Az agresszív impulzussal szembeni ellenállás hiányának egyszeri, erőszakos, külvilág felé irányuló epizódja, amely katasztrofális következményekkel jár másokra nézve.
- Az epizód során kifejtett agresszivitás aránytalanul nagyobb mértékű, mint amit bármilyen kiváltó pszichoszociális stresszor magyarázna.
- Az epizódot megelőzően nem volt jele általános impulzivitásnak vagy agresszivitásnak.
- A zavar nem skizofrénia, antiszociális személyiségzavar vagy alkalmazkodási zavar következménye.

Ezen tünetegyüttesek mentén vélték a kriminológusok azonosítani az átfedést a mentális rendellenesség és az ámokfutás között.

Pásztor Attila és Angyal Miklós tanulmányukban összefoglalják, hogy az iskolai lövöldözők elmeműködése rendszerint nem mutat patológiát, ugyanakkor személyiségműködésükre a nárcisztikus vonások dominanciája jellemző. Inkább introvertáltak, befelé forduló, sebezhető, és sok esetben autoagresszív megnyilvánulásaik vannak.³²

²⁸ PÁSZTOR-ANGYAL 2016.

²⁹ PÁSZTOR-ANGYAL 2016.

³⁰ KULCSÁR 2016.

³¹ American Psychiatric Association 1980.

³² PÁSZTOR-ANGYAL 2016.

Az ámokfutások – és így az iskolai lövöldözések – pszichológiai elemzése a patológiás személyiségműködés ellenére mindenképpen hasznos. Ha a korábban tárgyalt szuicidológia oldaláról közelítjük meg a kérdést, akkor látható egyrészt, hogy az elkövetők anamnézisében autoagresszív magatartások dominanciája fedezhető fel, másrészt az is, hogy az iskolai lövöldözések elemzése során szinte valamennyi elkövetőnél azonosíthatók a DSM-III-ban bemutatott modellek egyes aspektusai.

A háromlépcsős modell egyes szintjein olyan tényezők sorakoznak fel, mint a *bullyingből* fakadó csökkent önértékelés, a „semmire sem elég jó” érzése (első lépcső), a kirekesztettség élménye (második lépcső), majd a szélsőséges erőszakos viselkedésformák internalizálása, a stresszor megsemmisítése iránti vágy és az erőszakos fantáziatevékenység, amelyben a fantázia fókusza a bosszúra és a megtorlásra helyeződik (harmadik lépcső). Az akarati moderátorok sorában pedig megtaláljuk többek között a *copycat* jelenséget, amelynek lényege, hogy egy személy más elkövetők által megvalósított cselekményt vesz alapul a saját cselekménye végrehajtásakor, és mintegy leutánozza a korábbiakat.³³ Ez látható az 1999-es, Columbine Középiskolában elkövetett iskolai lövöldözés után.³⁴ Szintén fontos jelenség az úgynevezett Werther-effektus:³⁵ Goethe 1779-ben megjelent, *Az ifjú Werther szenvedései* című műve hatására megugrott az öngyilkosságot elkövető fiatal férfiak száma, akik több hasonlóságot fedeztek fel saját maguk és a regény főhőse között – így, inspirálódva a műtől, ők maguk is öngyilkosságot követtek el. Az 1974-es támadás után az Egyesült Államokban is megugrott az öngyilkosságot elkövetők száma, akiket a médiában látottak ösztökeltek szuicidiumra – a jelenséget David Phillips szociológus nevezte el Werther-effektusnak: „ha valaki vagy valakik irodalmi mű vagy a média hatására követnek el öngyilkosságot vagy gyilkosságot, akkor ezen modellhatás jelenségéről, *Werther effektus*-ról beszélünk”.³⁶

Hogyan alkalmazható a PA a magányos merényletek, különösen az iskolai lövöldözések elemzés-értékelésében?

Első lépésként azonosítani szükséges az öngyilkos elkövetők kilétét és alapvető személyes és szociodemográfiai adatait, mint a nem, iskolai végzettség, családi állapot stb. Ezután kezdődhet a részletes adat- és információgyűjtés.

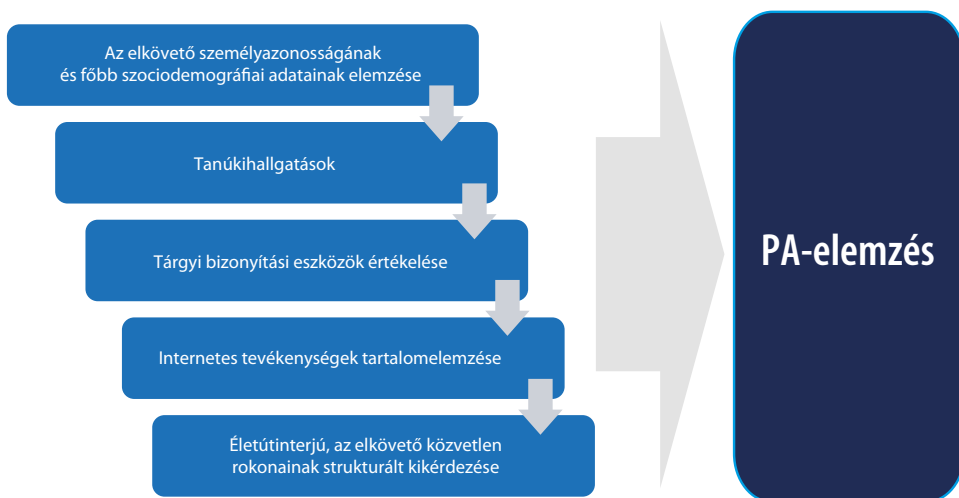
Második lépésben kerül sor a tanúk kihallgatására, illetve ha csak közvetett lehetőség van a PA-vizsgálatra, akkor a tanúkihallgatások jegyzőkönyveinek áttekintésére. Ezek alapján megismerjük az öngyilkos elkövető életét – legalábbis azt az életét és énjét, amelyet társas kapcsolataiban mutatott. Körvonalazhatók a mindennapi rutinjai, szokásai és a személyiségének viselkedéses komponense, például a megfélemlítésre és manipulációra való hajlam, az erőszakos szélsőséges mértéke, fantáziaműködésének dinamikája. Ugyancsak azonosíthatók azok a traumatikus események, amelyek az elkövető szélsőséges viselkedésének kialakulásához vezettek. A tanúkihallgatások számos információt adnak

³³ COLEMAN 2004.

³⁴ GLADWELL 2000; O'TOOLE 1999.

³⁵ PÁSZTOR-ANGYAL 2016.

³⁶ PÁSZTOR-ANGYAL 2016: 198.

1. ábra: Az öngyilkos merényletek elemzés-értékelésének lépései a pszichológiai boncolás módszertanával
 Forrás: a szerző szerkesztése

nekünk – az összegzésre is komoly figyelmet kell fordítani, hiszen a tanúk által elmondott nagy mennyiségű információ feldolgozása kiemelt szerepet kap a cselekmény megértésében.

A harmadik lépésben a tárgyi bizonyítási eszközként értékelt és begyűjtött adatok kerülnek górcső alá. Ilyenek lehetnek például az elkövető egészségügyi dokumentációi, naplója, rajzai és egyéb személyes dolgai.

Negyedik lépésben az elkövető internetes tevékenységének elemzésére kerülhet sor, különösen, ha információ merül fel arra vonatkozóan, hogy az elkövető az internetes tartalmakat követve tervezhette meg és hajthatta végre a cselekményt. Azt is megtudhatjuk, hogy az elkövető milyen online közösségeknek volt a tagja, kikkel chatelt a legtöbbet, és milyen témák iránt érdeklődött. Ugyancsak itt kerülhet sor az elkövető internetes tevékenységének tartalomelemzésére, például a norvég Anders Behring Breivik az ámokfutás előtt közzétette manifesztumát az interneten, ahogyan korábban az Unabomberként elhíresült Ted Kaczynski is. Az ilyen tartalmak elemzése pszichológiai mélyfúráshoz ad alapot, és segít a motivációk megértésében.

Miután minden objektív adatot elemeztünk, ötödik lépésben nyílhat lehetőség az elkövető közvetlen családtagjaival folytatott mélyinterjúra. Ezzel a lépéssel azért érdemes várni, hogy a lehető legpontosabb képet kapjuk az elkövetőről, és valamennyire megismerjük a viselkedését, a szokásait – az életét –, és így kevésbé lehetünk ítélkezők az interjú során.

A hatodik lépés pedig az elemző-értékelő PA-jelentés elkészítése, az öngyilkos elkövető személyiségvizsgálata, amely a fentiekén túl tartalmazhatja azt is, hogy az illető egyedül követte el a cselekményt, vagy tartani kell egy esetleges, *copycat* vagy Werther-effektus által motivált utánzó elkövetőtől.

Az elemzés-értékelés lépéseit a pszichológiai boncolás módszertanával az 1. ábra szemlélteti.

Összegzés

Jelen írás célja végső soron kettős. Egyrészt a pszichológiai boncolás mint alkalmazott lélektani eljárás alapjainak bemutatása, másrészt a magányos merényletek egy speciális esetének, az iskolai lövöldözések PA-elemzésének gyakorlati alkalmazhatóságát bemutató rövid leírás.

A PA-t eredetileg annak érdekében dolgozták ki az 1950-es években, hogy a gyanús halálesetek vizsgálatában nyújtson segítséget. Ez a felhasználási kör bővíthető, hiszen az elemzés-értékelés olyan esetekben is hasznos lehet, mint a gyanús eltűnések felderítésének támogatása vagy a szélsőséges viselkedés kockázatának bejósolása.

Habár a pszichológiai boncolás számos esetben képes segíteni egy-egy haláleset jellegének és módjának vizsgálatát, nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy az eljárással kapcsolatban még számos kérdésre kell megbízható választ találnunk. Mint arra Johal és munkatársai is utalnak,³⁷ a PA reliabilitás- és validításvizsgálata még hosszú út előtt áll, amelyen végighaladva választ kell találnunk a PA konceptualizálásbeli, etikai, kulturális különbségekből eredő eljárási kérdéseire és szisztematikus módszertani bizonytalanságaira. Annyi azonban bizonyos, hogy az eljárás alkalmazásával készült elemző-értékelő jelentések újszerű, innovatív megközelítésből képesek vizsgálni egy-egy jelenség és az elkövető pszichológiai karakterisztikáit, ami nemcsak a megértésben, hanem a megelőzésben is nagy segítség lehet.

Felhasznált irodalom

- 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárásról
18/2020. (V. 29.) BVOP utasítás a fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önárthatmak megelőzéséről
26/2022. (XII. 21.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet műveleti egységeinek működéséről
American Psychiatric Association (1980): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Third Edition. Washington, D.C.: APA.
AMRITHA, Roy et al. (2025): Psychological Autopsy: Overview of Equivocal Deaths, Suicides and Homicide-Suicides. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 110, 102813. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2025.102813>
BOLYKY Orsolya (2015): A kiterjesztett öngyilkosságok kriminológiai háttere. *Kriminológiai tanulmányok*, (52), 59–76.
CANTER, David V. (2000): Psychological Autopsies. In SIEGEL, Jay A. – SAUKKO, Pekka J. – HOUCK, Max M. (szerk.): *Encyclopedia of Forensic Sciences*. London: Elsevier. Online: <https://doi.org/10.1006/rwfs.2000.0782>
COLEMAN, Loren (2004): *The Copycat Effect. How The Media and Popular Culture Trigger the Mayhem in Tomorrow's Headlines*. New York: Praview Pocket Books.
CONNER, Kenneth R. et al. (2021): Introducing the Psychological Autopsy Methodology Checklist. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 51(4), 673–683. Online: <https://doi.org/10.1111/sltb.12738>

³⁷ JOHAL–APPLEBY–TURNBULL 2024.

- CSOMÓS István (2023): Az erőszak kockázatértékelése – pszichológiai szempontok. *Scientia et Securitas*, 4(1), 31–35. Online: <https://doi.org/10.1556/112.2023.00147>
- GLADWELL, Malcolm (2000): *The Tipping Point. How Little Things Can Make a Big Difference*. London: Little, Brown and Company.
- JOHAL, Gursharan – APPLEBY, Louis – TURNBULL, Pauline (2024): Is There Still a Place for Psychological Autopsy in Suicide Research? A Literature Review of Methodological Limitations and Recommendations for Future Development. *International Review of Psychiatry*, 36(4–5), 494–502. Online: <https://doi.org/10.1080/09540261.2024.2378075>
- KLONSKY, E. David – MAY, Alexis M. (2015): The Three-Step Theory (3ST): A New Theory of Suicide Rooted in the „Ideation-to-Action” Framework. *International Journal of Cognitive Therapy*, 8(2), 114–129. Online: <https://doi.org/10.1521/ijct.2015.8.2.114>
- KULCSÁR Gabriella (2016): *Az iskolai ámokfutások*. Pécs: Virágmandula Kft.
- MENON, Vikas et al. (2020): Psychological Autopsy: Overview of Indian Evidence, Best Practice Elements, and a Semi-Structured Interview Guide. *Indian Journal of Psychiatry*, 62(6), 631–643. Online: https://doi.org/10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry_331_20
- MURTHY, Vasudeva (2010): Psychological Autopsy – A Review. *Al Ameen Journal of Medical Sciences*, 3(3), 177–181.
- O’CONNOR, Rory C. et al. (2016): The Integrated Motivational-Volitional Model of Suicidal Behaviour. In O’CONNOR, Rory C. – PIRKIS, Jane (szerk.): *The International Handbook of Suicide Prevention*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 220–240. Online: <http://dx.doi.org/10.1002/9781118903223.ch13>
- O’TOOLE, M. E. (1999): *The School Shooter. A Threat Assessment Perspective*. Quantico: FBI Academy.
- PÁSZTOR Attila – ANGYAL Miklós (2016): Iskolai lövöldözők. Kriminálpszichológiai adalékok a megértéshez és a beavatkozási lehetőségekhez. *Psychiatria Hungarica*, 31(2), 193–204.
- POSA, Franco et al. (2023): Psychological Autopsy Structured on Individual Cases: Methodological Considerations for a New Protocol. *Medical Research Archives*, 11(4). Online: <https://doi.org/10.18103/mra.v11i3.3719>
- SABLONE, Sara et al. 2024: Psychological Autopsy: A Powerful Tool in Forensic Investigations. *Forensic Science*, 4(4), 635–646. Online: <https://doi.org/10.3390/forensicsci4040044>
- SAXENA, Geetika – SAINI, Vineeta (2017): Psychological Autopsy – A Way to Revealing the Enigma of Equivocal Death. *International Journal of Forensic Sciences*, 2(2), 1–8. Online: <http://dx.doi.org/10.23880/IJFSC-16000123>
- SHNEIDMAN, Edwin S. (1994): The Psychological Autopsy. *American Psychologist*, 49(1), 75–76. Online: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.49.1.75>
- SHNEIDMAN, Edwin S. – FARBEROW, Norman L. (1961): Sample Investigations of Equivocal Deaths. In FARBEROW, Norman L. – SHNEIDMAN, Edwin S. (szerk.): *The Cry For Help*. New York: McGraw-Hill, 118–129.
- SZABÓ János et al. (2022): Az öngyilkossági rizikó becslése a klinikai gyakorlatban. A jelen kihívásai és a jövő perspektívái. *Orvosi Hetilap*, 163(22), 863–870. Online: <https://doi.org/10.1556/650.2022.32464>
- WEINBERGER, Linda E. – BOTELLO, Timothy E. – GROSS, Bruce H. (2018): Psychological Autopsy: Consultative Tool for Suicide Determination. In SATHYAVAGISWARAN, Lakshmanan – ROGERS, Christopher B. (szerk.): *Multidisciplinary Medico-Legal Death Investigation: Role of Consultants*. Los Angeles: Academic Press, 119–137. Online: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813818-2.00007-7>